

Brez dvoma. Človeštvo se premika zaradi radovednih posameznikov, ki imajo moč in pogum, da presejajo meje, ki veliko večino ustavijo. Gre za izstopajoče osebe, ki si upajo misliti in ravnati drugače in so pripravljene to drugačnost plačati – ne glede na ceno. Seveda zgodbe teh posameznikov niso vedno samo velike in uspešne, posebno zato, ker so pred svojim časom, po drugi strani pa se številni poskusi izjalovijo. Navadno si uspehe zapomnimo, neuspehe, ki spremeljajo poskuse, pa pozabimo.

Opažam, da mladi veliko vejo, stvari jih zanimajo

Po Cobissu sodeč, je zanimanje otrok za vaše kamenodobne zgodbe res veliko, Knjižnica Otona Župančiča ima 36 izvodov Vrnitve, Mariborska knjižnica 19 ... Najbrž ste imeli s knjigami tudi precej nastopov. Kako jih berejo mladi?

Prvi del zgodb, Deček Brin na domačem kolišču, je bil v preteklem šolskem letu vključen v tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje za četrte in pete razrede osnovnih šol. To je pripomoglo k še večji prepoznavnosti serije. Žal nas je ustavila korona kriza, tako da sem imel manj nastopov v živo, kot bi jih imel sicer. Nekaj smo jih nadomestili s spletnimi nastopi, ki so bili zanimiva izkušnja, vsekakor boljše kot nič. Konec šolskega leta so se omejitve nekoliko sprostile in od takrat sem imel spet nekaj gostovanj. Opažam, da mladi veliko vejo, stvari jih zanimajo. Vprašanje pa je, kdo in kako jih spodbuja. Je te spodbude dovolj, znamo zvedavost nagraditi ali skušamo otroke čim hitreje ukalupiti? Kot avtor sem bil vesel, ko sem spoznal mlade bralce, ki so prebrali vse knjige iz serije. Takšne je še zlasti zanimalo, kako gre zgodba naprej. Punce pa tudi, ali ostaneta Brin in Črna prijateljca ali sta na koncu še kaj več.

Kakšni bralci so mladi? Vas skrbi izgubljanje bralcev? Vas skrbi, da mladi ne bi več bili iskalci novih svetov in poti?

Kot rečeno, mladi so sami po sebi radovedni. Pomembno je, da znamo to spodbujati. Njihova življenja so polna motilcev, pametni telefoni ponujajo instantna zadovoljstva, in če jih ne znamo usmeriti drugam, bodo tam ostali. Dražljaji so pač močnejši. Moramo pa se zavedati tudi, da širjenje obzorja ni (samo) stvar (šolskega) sistema, je stvar staršev, družine, skupnosti. Vse prevečkrat imam občutek, da so dosežki, o katerih se piše, plod prizadevanj predanih posameznikov, ki jim, če sovpada s predvolilno kampanjo, predsednik pripne značko in stisne roko. Ampak ne gre za to. Če mladih ne bomo naučili razmišljati, se nam slabo piše. Mlade moramo spodbujati, da imajo mnenje, ki ga znajo utemeljiti, hkrati pa jih moramo naučiti tudi poslušanja in spoštovanja drugih in drugačnih. To pa ni enostavno.

Če ste zapustili koliščarje, kam greste zdaj?

Selim se v drugo polovico sedemnajstega stoletja.

Petra Vidali

BORUT GOMBAČ: »VZNEMIRI ME MAGNETIZEM DETAJLA«

Vaše pravljice v knjigi Skrivnost lebdeče knjige so zelo posebne in drugačne. Nič ni tako, kot se zdi, kot bi bilo pričakovano in običajno. Protagonisti so nekonvencionalni, kot iz nekih drugih svetov vzeti. Kako ste snovali vso to »drugačnost«? Vem, da znate tenko prisluhniti skritim in spregledanim vzgibom v okoličini in v Skrivnosti lebdeče knjige je to še

posebno izrazito. »Tisto tankočutno uho znotraj knjižnih platnic, ki zaradi svoje globine ne sliši le tega, kar želi slišati že vnaprej,« ste rekli nekje.

Zmeraj poskušam pisati na poseben oziroma drugačen način. Ampak – ali ni težnja po samosvojesti že v osnovi vsebovana prav v vsaki kolikor toliko izraziti avtorski pisavi? Sprašujem se tudi, ali so protagonisti moje knjige res tako nekonvencionalni, kot se morda zdi na prvi pogled. Prepričan sem, da je okoli nas veliko gospodov, kot je plešasti in debelušni Jože, brezdomek, kot je Teja, pa družin, kot je na primer Dolinškova. In tudi junake v podobi predmetov, rastlin ali živali bi lahko zlahka srečali v naši sosesčini – če bi si jih seveda zamislili v človeški podobi. Bi pa bilo vsekakor veliko težje srečati debelušneža, ki s sobnim kolesom frči po zraku, drevo, ki lomasti po mestu, ali pa na primer avtomobil, ki zna mukati. V preteklih intervjujih sem v odgovorih na vprašanje, zakaj predmeti v mojih pesmih za mlade lahko tako spontano oživijo, razpredal o tem, da morda zato, ker jim ves čas kar se da tankočutno prisluškujem. In potem pač v nekem trenutku v svojem skritem jeziku spregovorijo kar sami. Verjetno gre tudi pri pravljičah za nekaj podobnega. Se pravi za skrbno in predvsem radovedno prisluškovanje svetu okoli sebe. Nekonvencionalno je torej to, kar se vsakdanježem v mojih pravljičah prav zaradi tovrstnega prisluškovanja dogaja. Nehoteni paradoks, ki ga pri tem opažam (takole iz varne razdalje že napisanega), pa se pogosto skriva v tem, da so junaki v trenutku svojih nenavadnih dogodivščin hkrati najmanj to, kar naj bi bili v očeh drugih, in najbolj to, kar je nekje v podtalju srčika njihovega jaza.

Imate občutek za subtilnosti, nianse, drobce, ki so v današnjem pobesnelem vrvenju in šumenju še posebno dragoceni. V Skrivnosti lebdeče knjige ste tudi

izjemno empatični, z milino pristopate do obstrancev, drugačnih, takih, ki se jim godijo družbene in intimne krivice. Taki so skoraj vsi v knjigi, od gospoda Jožeta s plešo, podbradki, nogami na o, a prelepimi očmi in barvi jutranjega neba, do okostnjaka Stanka, knjižničarja Tihomirja, ki ima težave z lebdečo knjigo ... Torej, od kod so se vzeli taki – drugačni in bili deležni pisateljske miline in topline?

Verjetno je to povezano z nekaterimi mojimi značajskimi potezami. V mikrokozmosu sem od nekdaj z velikim čudenjem in spoštovanjem odkrival makrokozmos, v vsakdanjosti nevsakdanjost. Že kot otrok sem lahko ure in ure opazoval kvadratni decimeter travnika, madež na steni, žarek svetlobe, ki prodira skozi žaluzije ... Prisluškoval sem zvenu predmetov, besed, se čudil neskončni moči zaznavanja ali zanimivi miselni strukturi ... Takšno konzumiranje sveta, ki vključuje tudi stalno preizpraševanje na videz zanesljivih in ustoličenih dejstev, je za pišočega neke vrste prednost, lahko pa je tudi nevarna hamletovska zavora. Kadar je hkratnih vtisov preveč ali pa oddajajo premočno svetlobo, se namreč kot pisec zmedem in izgubim. Kar sem napisal dobrega, je bilo praviloma spodbujeno z na videz nepomembnimi, bolj ali manj naključnimi detajli. Seveda še kako zaznavam socialne in druge krivice, ki jih v današnjem času žal ne manjka, toda nikoli se ne lotim svojega pisanja z namenom 'razkrinkavanja le-teh'. Kadarkoli sem se hotel svoje literature lotiti programsko oziroma s prstom pokazati na nekaj, kar ni prav, je moj poskus izpadel primitivno in obupno slabo. Na ta način preprosto ne znam pisati. Če je magnetizem detajla, ki me literarno vznemiri, dovolj močan, tako ali tako priključijo zgodbo z junaki in antijunaki vred. In nikakor ni nujno, da (p)ostane vzgib, ki je do zgodbe pripeljal, tudi njen uvodni

motiv, središče ali sidrišče. Ker pa so moje pravljice praviloma umeščene v sedanost, se seveda njihovi protagonisti, če so le prikazani dovolj plastično, tako ali drugače morajo soočati s problemi današnjega časa.

Borut Gombač (foto: Igor Napast)

Prevladujoča je ljubezen

Tudi v nominirani knjigi pravljic Velike oči male budilke iz 2005. ste se ukvarjali s tolerantnostjo, odnosom do drugačnih. Ta tema vas očitno vznemirja skozi čas. Če se junaki vaših knjig toliko srečujejo s tovrstno problematiko, to pač žal pomeni, da je dandanes tematika še vedno aktualna. Toda to je bolj stvar branja in interpretacije kot samega ustvarjalnega procesa. Zelo možno je tudi, da bi bila določena problematika, ki se pojavlja v knjigi, v kakšnih drugih časih interpretirana nekoliko drugače. Sploh pa se mi zdi, da se ob problemih, kot je netolerantnost do drugačnih, v vaših pravljicah prepletajo tudi številne druge tematike. Če pa bi že moral izpostaviti prevladujočo temo Skrivnosti lebdeče knjige, je to najverjetneje ljubezen v vsej svoji čudežni večplastnosti.

Z ekspresivnim jezikom prepletate svetlo in temno, realno in fiktivno. Nenehno presenečate, razpirate čisto nove, nenađejane prostore, kotičke naše imaginacije in stvarnosti. Mladinske knjige so si

danes kar preveč podobne, predvidljive, se vam ne zdi? Ali pa komercialno naravnane, za vsako ceno tabujske teme pa hitri in ceneni učinki, trivialni ...

V osnovi poskušam določeno situacijo ali lik prikazati ne le s čim bolj skrbno izbranimi detajli, ampak tudi z različnimi pogledi in osvetlitvami. Če bi recimo kamen ob cesti gledali le od daleč, ne bi imeli pojma o njegovi temperaturi, trdoti in teži. Če bi si ga ogledali še z druge strani, ga potežkali z dlanjo, zakotalili po hribu, položili na železniški tir, vrgli v vodo itd., pa bi se nam njegovo notranje življenje že jasneje izpisalo. Z zasuki in nevsakdanjimi obrati, ki pa v moji literaturi kljub tej zelo tehnicistični razlagi v glavnem temeljijo na intuiciji, se trudim narediti nek lik ali temo bolj otipljivo, plastično. Pri tem seveda pomagata tudi humorna (kdaj tudi črnohumorna) relativizacija dogajanja in za moje pisanje tako značilna domišljajska nadgradnja realnosti. Svojo pozicijo in podobo na gladini pač lahko najbolj plastično zaznaš s pogledom iznad ali izpod nje. Ko pa junaki zaživijo dovolj polnokrvno, sem nad njihovimi dejanji in idejami velikokrat presenečen tudi sam.

Res je, tudi mene včasih v kakšni knjigarni šokira poplava takšnih ali drugačnih kičastih slikanic, ki so pogosto enostavno prenesene iz plehkkih televizijskih risank ali računalniških iger. Tukaj so tudi knjige pišočih mojstrov vsečnosti, sladkih ali heroičnih prikupovanj, potrošniško komercialnih prilagajanj in podobno. Po drugi strani pa je morda vsaj deloma pozitivno že to, da dandanes otroci sploh kaj berejo. Morda pa si kdo od njih, naveličan instant rešitev, sčasoma zaželi tudi kvalitetnejše literature.

Kar se tiče tabujev ... ne bi bilo dobro, če bi tako imenovana tabujska literatura postala sama po sebi sinonim dobre mladinske literature. Res je, da je zadnja leta postala nekako modna. S tem ni nič narobe, seveda le pod pogojem,

da je problematika prikazana literarno prepričljivo. Dobra tabujska literatura po mojem mnenju tabujev ne bo le detektirala, ampak jih bo slej ko prej tudi izbri-sala. Literatura s šibko izrazno močjo, ki sicer pogumno obravnava določeno tabuirano temo, pa lahko preseganju te naredi več škode kot koristi.

Nikoli niste močno ali moteče vzgojni, didaktični, pokroviteljski – ob ranljivosti protagonistov kažete tudi svojo, pisateljsko ranljivost. Niste vsevedni pripovedovalec, ki bi imel vse do kraja v oblasti?
Že kot otrok in najstnik sem zelo hitro prepoznal, kdaj me je kak avtor hotel vzgajati. Problem takšnih knjig in tudi vzgoje nasploh je seveda posploševanje. V določenem obdobju svojega otroštva sem bil zelo dober šahist prav zato, ker sem prepoznal nasprotnikove poteze. V mojih najboljših šahovskih časih me je, če odmislim težave s koncentracijo in pomanjkljivo poznavanje šahovske teorije, premagal le tisti, čigar poteze so bile dovolj samosvoje in so upoštevale tudi nasprotnikovo samosvojost. In prav knjige, ki so mi omogočale tovrstne relacije, sem imel najraje. Sicer pa mislim, da zame še vedno velja to, kar sem pred desetletji povedal v enem izmed svojih prvih intervjujev: 'Pesem (ali pravljico) začnem pisati sam, in če sem pri tem dovolj dober in ji vdahnem dovolj življenja, v nekem trenutku sama prevzame pobudo in začne pisati mene oziroma mi pripovedovati nekaj, kar o svetu in o sebi sicer ne bi zvedel nikoli.'

Pol svojega življenja v knjižnici

Vztrajate pri terminu pravljica, kajne? Danes je vse zgodba. Predmeti in pojmi v vaših pravljičah so zmeraj v aktivnem odnosu z junaki, praviloma so v sebi in navzven osvobojeni mehanske ali statične funkcionalnosti. Ampak spet nekako samodejno se vse to dogaja, kajne?

Nisem toliko literarnoteoretsko podkovan, da bi natančno ločil razliko med pravljico in zgodbo, zato se morda motim. Toda če je po SSKJ-ju pravljica definirana kot 'literarna pripoved, v kateri se dogajajo neverjetne, samo v domišljiji mogoče stvari', in zgodba kot nekaj, 'kar kdo pripoveduje o resničnih ali izmišljenih dogodkih', mi je seveda termin pravljica veliko bliže.

Svoje dolgoletne bibliotekarske izkušnje ste prelili v to knjigo. Knjižnica je redko prizorišče v slovenskih mladinskih delih, kljub temu da ste mnogi bibliotekarji in bibliotekarke zlasti mladinski pisatelji.

Kot knjižničar seveda pogosto izposojam knjige. Ampak knjige so zelo samo-svoja bitja. Ne dajo se kar tako ukrotiti, zato si kakšna malo bolj posebna ne dovoli, da bi jaz izposodil njo, ampak si ona izposodi mene oziroma moje ime, priimek, pesmi ali pravljice. In to ne za nekaj tednov, ampak za zmeraj. Glede na to, da sem in bom v knjižnici preživel skoraj pol svojega življenja, bi bilo zelo nenavadno, če se kakšen knjižnični motiv ne bi preselil tudi v mojo literaturo. Zanimivo pa je, da se kdaj zgodi tudi obratno. Kadar moji sodelavci v knjižnici iščejo knjigo, ki bi morala biti na knjižni polici, pa je tam ni, rečejo: 'Ah, to je gotovo tista Borutova lebdeča knjiga!' Pa tudi okostnjaka v anatomski sobi knjižnice sta, kot pravijo, zelo zadovoljna s svojima imenoma Stanko in Stanka.

Ste brali svoje sofinaliste? Kaj menite o beri? Ker ste v redni službi, si lahko privoščite, da izdajate knjige na daljše roke in ne štancate. Privilegij, kajne?

Prebral sem vse svoje sofinaliste in pri tem zelo užival. Ob tej priložnosti bi jim rad tudi čestital ne samo za nominacijo, ampak predvsem za odlično napisane knjige. Zelo raznolik in težko primerljiv izbor. Vesel in ponosen sem, da sem zraven.